

לאה פרנקל

פרקים במקרא

דרכים חדשות בפרשנות

15626

ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה
ירושלים תשמ"א

ערך: אשר וסרטיל
החקיקן לדפוס: שלמה שמידט

כל הזכויות שמורות

©

Printed in Israel 1981

נסדר באסטרונוגל, ח.ד. 8372, ירושלים
בהשגחת הוצאת הספרים של הסוכנות היהודית

תוכן העניינים

עמוד

7	מבוא — פרופ' מאיר וייס
9	האנטיתזה כיסוד ספרותי במקרא
32	התחלת סדר "אלה תולדות יצחק"
61	יעקב ועשו והתפתחות היחסים ביניהם
160	"אשירה נא לידידי"
192	"ויצא חוטר מגזע ישי"
223	ורחמיו על כל מעשיו
238	תהילים מב — מג

דברי מבוא

קשה הוא הנסיון שניסני הקב"ה להיות מורה המדליק אבוקת זיכרון לתלמידו, ומה גם לתלמידה אהובה אשר לא נפלה ממוריה בתורתה ועלתה עליהם בסגולות הרוח.

הכרתי את לאה כשלימדנו יחד בבית המדרש למורות ולגננות "אפרחה" — הכרתיה כמורה וכחברה והוקרתיה. בראשית לימודיה האקדמיים באוניברסיטת בר-אילן זכיתי כי היתה תלמידתי. אז עמדתי על רוחה הנכונה לקלוט את רחשי הכתוב, על יראת הכבוד שרחשה לו ועל שביקשה בכתוב את לקחו, לקח שיקחנו הקורא אל לבו ויהא לבן-אדם. ואכן, בסיימה את חוק לימודיה לתואר ב"א ציינה לאה, בדברים שנשאה בטקס חלוקת התעודות, כי התואר ב"א אינו שווה אם פיענוח ראשי תיבותיו הוא "בוגר אוניברסיטה" בלבד. הפירוש הראוי הוא "בן-אדם", כי זוהי תכלית הלימוד ואין בלתי.

ואכן במשך חייה הקצרים, הן בעשותה חיל בלימודי התארים הגבוהים, הן בהפיצה דברי תורה, בעל-פה ובכתב, בהקימה לה תלמידים גם בסמינר למורות "תלפיות", באוניברסיטה העממית, באוניברסיטת תל-אביב ובמכללה ירושלים — לא הימינה לאה ולא השמאילה מדרך החיים שקבעה לה, דרכו של בן-אדם, דרך צדיק התי באמונתו.

בעודה באיבה נקטפה לאה ועד יומה האחרון אדם היתה. ביקשתי לבקרה כששכבה על ערש מותה ולא הניחה לי. לא רצתה שאצטער בצערה ואכאב בכאביה. לא נפרדתי ממנה בחייה ואינני יכול ומה אינני רוצה להפרד מן הזכרונות היקרים האצורים בקרבי מן הימים שבהם לימדתי ולמדתי מפיה ומביכורי חקירותיה.

מצווה גדולה נפלה בחלקה של המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית בהוציאה לאור את "פרקים במקרא". מצווה היא לא רק משום שהעמידה נפש ללאה פרנקל מנפשה, אלא משום שזיכתה את הקורא, מורה כתלמיד, באוצרות רוחה, בעיוניה במקרא.

עיוניה במקרא לא היו לה צורך עיוני אלא צורך חיוני, גילוי תכלית הכתוב והמוסר שהוא נושא לדורות. כך מסיימת היא את חיבורה "ויצא חוטר מגזע ישי": "דווקא משום שאין הנבואה נושאת את בשורתה אל דור מן הדורות, היא נושאת בחובה בשורה לדורי דורות".

גילוי המסר של היצירה המקראית עולה מתוך קריאה מדוקדקת, לימוד הכלל מן הפרטים המרכיבים אותו והבנת הפרטים מתוך המקום שנועד להם בכלל, ביצירה השלימה. כך מבארת היא את דרכה ב"הערות למורה", שצירפה לעיונה בנבואת ישעיה "אשירה נא לידידי — ישעיה ה, א־ד": "המיבנה המוצע ללימוד הקטע — כמיבנה עיונו בראשי פרקיו: התרשמות מכלל הקטע; התבוננות בפרטים; שיבה אל היחידה השלימה. יש לזכור, כי העיון המפורט המחלק את הקטע לחלקיו אינו אלא אמצעי להערכתו בשלימותו. אחרי הניתוח המפריד נדרש קישור ואיחוד; אחרי האנליזה נדרשת סינתזה. לפיכך ראוי לסיים את לימוד הקטע בקריאה אחרונה של 'שירת דודי לכרמו' בשלימותה. ושיבה זאת על שלימות היחידה, שני פנים לה. מצד אחד היא מצרפת ומכנסת את הפרטים הרבים אל תוך המסגרת האחת, הרי היא מסגרת הקטע עצמו, ומצד שני תגלה הפגישה המחודשת עם היחידה השלימה, כי ההתבוננות הממושכת בפרטיה סללה את הדרך אל הערכה חדשה, אל קריאה אחרונה שהיא טובה ושלמה מן הראשונה".

עניינה ביצירה השלמה בכלל מוליך אותה להבנה נכוחה יותר של ספר יונה. לו היה הספר מסתיים בפרק ג', היה אמנם עניינו "כוחה של תשובה", אך הקורא הממשיך ומעיין גם בפרק ד' מוצא, כי יונה מקשה על היות ה' "אל רחום וחנון". בספר, קובעת לאה, נגלה ה' במידת רחמיו לכל בריותיו. גילוייה של מידה זו הוא עיקר בניינו ועניינו: "מידתו של ה' מאירה והולכת מראש הספר ועד סופו".

ה"אינטרפרטאציה הכוליית" נושאת פירות גם בחיבורה על המזמורים מב־מג. כל מזמור ומזמור הוא יחידה ספרותית לגופה. אך שניהם גם יחד זוכים למשנה־משמעות כאשר מתנסה לאה בקריאתם כיחידה ספרותית, אחידה ושלמה.

הבנת הכלל היא, כאמור, תוצאה של לימוד הפרטים. בתשומת הלב לפרטי־הפרטים נותנת לאה את דעתה על הסגולות הספרותיות שנוקטים כותבי המקרא: חזרה, כיאסמוס, פאראנומאסיה וכיו"ב. סגולות אלה אינן קישוטים לתפארת המליצה, הן ורק הן יכולות לבטא את המשמעות, את תכלית היצירה. לאחת מן הסגולות הללו, לאנטיתזה, מקדישה לאה מחקר מיוחד. היא מגלה כי האנטיתזה בסיפור ובשירה של המקרא "פגומה": "דווקא בסטיות מן האנטיתזה הקלאסית מתבטאת ייחודה של האנטיתזה המקראית. אותם פגמים שהבחנו בהם, הם־הם שלימותה של האנטיתזה המקראית, הם המנחים אותנו אל לב־לבו של הכתוב".

לאה פרנקל המורה נשקפת מכתובתה. לא רק מן ה"הערות למורה" אלא מכל חיבור וחיבור שלה. היא מרבה להביא מדברי פרשנים, ראשונים וגם אחרונים, ידועים ונדחיי-נדחים, ולכוון בעזרתם את הקורא אל הקושי שבכתוב ואל דרכי פתרונו. דרך זו — הבולטת במיוחד בחיבוריה על סיפורי יעקב ועשיו — ראוי לה שזואיר את נתיבם של מורים בכל רמות ההוראה, מבית הספר ועד האוניברסיטה.

דברים שכתבה לאה על הנביא השר את שירת כרמו ניתן לאמרם עליה עצמה, על בן-אדם שהיה שותפו של הקב"ה כמורה וכמחנך: "בנכונות הוא הולך למען שולחו, בונה את כרמו, נוצר מטעו, הומה תקוותו — וכואב את כאבו. הלוא בלכתו בשליחות, הוא עושה לידידו ודודו".

מאיר וייס